

Diarienummer: DO 2023/3263
Handling: 2023.33391

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

DO:s yttrande över Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd (SOU 2023:25)

Diskrimineringsombudsmannen (DO) vill utifrån sitt uppdrag och verksamhetsområde lämna följande synpunkter på ovanstående betänkande.

I betänkandet föreslås att det ska ställas krav på kunskaper i det svenska språket och om det svenska samhället för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd. Av utredningen framkommer att dylika kunskapsprov i det svenska språket och om det svenska samhället för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd skulle kunna missgynna kvinnor, äldre och personer med viss etnisk tillhörighet. Exempelvis anges att en stor del av de kvinnor och flickor som kom till Sverige under åren 2020–2022 kom från vissa länder, exempelvis Eritrea, Syrien och Irak, där det är vanligt att kvinnor och flickor helt saknar eller har kortare utbildning än män. Detta uppges även vara länder som står längre från Sverige språkligt och kulturellt, varför det föreslagna kunskapskravet kan medföra negativa konsekvenser för invandrare (kvinnor och män) från dessa länder.

Syftet med utredningens förslag om att införa kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd är att främja integrationen och ett inkluderande samhälle där individen stärks och ökar sina möjligheter att aktivt delta i samhället. Utredningen gör dock bedömningen att det med hänsyn till befintlig forskning om kunskapskrav som integrationsverktyg är oklart om förslagen kommer att bidra till att de önskade effekterna uppnås. Däremot framgår det enligt utredningen av forskningen att vissa grupper, särskilt äldre och personer som saknar eller endast har kort utbildningsbakgrund, löper stor risk att drabbas av exkluderings effekter genom införande av kunskapskrav.

Av utredningen framgår således att det finns sådana klara risker för missgynnande effekter för kvinnor, äldre och personer med viss etnisk tillhörighet att ett införande av kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd enligt DO sannolikt får en negativ inverkan på allas lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnisk tillhörighet och ålder att beviljas ett permanent uppehållstillstånd. DO avstyrker därför att förslaget genomförs.

Utredningen har synliggjort de risker som föreligger med förslaget, vilket innebär att det bland annat kommer att krävas utbildningsinsatser för att minska risken för missgynnande effekter för vissa grupper. För det fall att regeringen trots nämnda risker väljer att gå vidare med förslaget instämmer DO därför i utredningens bedömning att det måste till utbildningsinsatser för att minska de förväntade missgynnande effekterna av ett kunskapskrav.

Enligt utredningen ska det kunna göras undantag från kunskapskravet i situationer när en person inte har möjlighet att uppfylla kravet, eller i fall där det inte är rimligt att begära att en person ska uppfylla kravet, utifrån fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar, eller andra personliga förhållanden som har samma negativa inverkan på en persons förmåga att uppfylla kunskapskravet. Det ska handla om situationer när förhållanden av visst kvalificerat slag och omfattning, av mer permanent natur, föreligger. När det gäller den föreslagna bestämmelsen om undantag vid särskilda skäl anges i författningskommentaren till bestämmelsen att det ska framstå som mycket svårt för personen att visa kunskap genom godkänt prov för permanent uppehållstillstånd. DO vill därför betona betydelsen av att kraven på undantag vid tillämpningen av rekvisitet särskilda skäl inte sätts så höga att det i praktiken blir alltför svårt för enskilda att få undantag från kunskapskravet även när det finns starka sakliga skäl utifrån personliga förhållanden.

När det gäller personer som inte ska undantas från kunskapskravet utan det i stället är aktuellt med anpassning av kunskapsprovet vill DO, likväl som utredningen, framhålla vikten av att även om en person med funktionsnedsättning kan ges lämplig anpassning av provet måste hänsyn också tas till om personen har haft tillgång till ändamålsenliga utbildningsinsatser. Det räcker således inte att det finns en utbildning utan personen måste också ha getts rimliga möjligheter att delta i utbildningen eller på annat sätt ha tillgodogjort sig kunskaper som är nödvändiga för kunskapsprovet.

Beslut i detta ärende har fattats av Lars Arrhenius efter föredragning av utredaren Ulrika Bertilsson.

I den slutliga handläggningen har också experten Tarik Qureshi och tf. enhetschefen Cecilia Narby deltagit.

Lars Arrhenius